

A XIX. század arheologiai eredményei.

(Adolf Michaelis: *Die archaologischen Entdeckungen des neunzehnten Jahrhunderts*. Leipzig, 1906. Verlag von E. A. Seemann, Druck von Ernst Hedrich Nacht.)

Az arheológiát a XIX. sz-ban tett haladása révén joggal sorolhatjuk a század hódító tudományai közé. Legelső felkarolója a nagy Napoleon, a ki a század elejének minden nyilvánulására rányomta egyéni bélyegét; az ő érdeme, hogy az egyiptomi hadjárat az ország legrégebb műveltségére és művészetére vonatkozó kutatásokat indította meg. Ennek következtében ma már történetét, nyelvét, vallásos emlékeit is, szóval Egyiptomot, ismerjük. Pompeji kiásatásának megkezdése, bár nem az ő műve, mégis tőle indul. Legkedvesebb leánytestvére, a nápolyi királyné, áldozott reá sokat. Pompeji föltámadása így mégis nevéhez kapcsolódik, míg a Musée Napoleon alapítása körül nagy érdeme, benne nagy része volt. Ez sem élte túl sokkal az ő bukását. A háború jogán összezerült kincsek részben visszakerültek eredeti tulajdonosaikhoz, részben elszéledtek és elkallódtak. A francziák egyedül a Borghese-féle gyűjteményt tudták, vétel útján, megtartani maguknak. S e gyűjtemény lett a Musée Royal-nak magjává. A Musée Napoleon volt az utolsó példája egy nagy szabású római stílusú múzeumnak. Bukása egyúttal az eddigi múzeumi rendszer kimulását is jelenti. Az új rendszer első példájaként éppen ebben a korban kezdi bontogatni fejlődése szárnyait a *britt múzeum*, a görög művészet emlékeinek gazdag tárháza.

A század elején nevezetes fordulatot találunk a klasszikus arheológiában: szakítást a *rómainak* egyoldalú, majdnem kizárólagos művelésével. Ez iránzat a filológia és történelem terén is vezetett, de ezentúl Görögország is megérdemelt figyelemben részesül s ha ez később az előzőnek rovására növekedik, a tárgyban magában van egyedüli és legtermészetesebb magyarázata. Az angolok mellett különösen a németek fejtettek ki nagy buzgalmat a görög-földi emlékek kutatásában, míg az olaszokat és francziákat inkább a római ó-kor látszik érdekelni. Legalább egyelőre. Mert később már nem igen lehet szó a kutatásoknak ilyen terület szerint való megosztásáról. Puszta véletlenül alapul tehát Michaelis fölvetése, hogy a francziák és olaszok faji és vallási előszeretetből nagyobb fogékonysággal viselkedtek a római műveltség iránt, a protestáns németek ellenben kiváltképpen a görögöt művelték. E nyilatkozatot nem nehéz megcáfolni. Hiszen a század további folyásában végzett kutatásokban nemcsak az eddig említett nemzetek vettek részt, hanem Európának jóformán minden népe, sőt az amerikaiak is derekasan, vezető helyen vették ki részüket belőle. És pedig mindenik ott, hol éppen érdemes munkát talált. Bizonyos munka megosztás mindenestre érvényesült és pedig a természet rendje és a tudomány érdeke szerint, mindenik más helyen végzett kutatásokkal igyekezett szolgálni az ó-kor ismeretének tökéletesbitésére irányuló tevékenységét. Ha máshol nem, de a saját hazájabeli római emlékek felkutatásában és ismertetésében a magyar tudományosság is kivette a maga részét, legalább a század utolsó évtizedeiben. A magyar szakemberek ezen téren is meglehetősen önállóan dolgoztak és nem mint Románia, a szomszédos osztrákok útmutatása szerint. A római provinciális arheologia sokat nyert munkásságukból. Hogy csak egyetlen példára hivatkozzunk: *Torna* Károly nevét egész Európa ismeri s vele kapcsolatban Aquincum nevét is. De Michaelis még sem szentel egyetlen szót sem a magyaroknak. Miért? Tudatlanságból? Aligha. Valószínű, hogy osztrák származásához hiven a távoli Strassburgban is — strucz-politikából. Kár. Nem a magyarok, hanem saját maga és a tudomány szempontjából. A magyarok fényleg nem sokat tettek e téren, de mégis jóval többet, semhogy *ebben* a műveben egyetlen szóval se említse fáradozásainkat és eredményeinket. Ha teszi, az osztrák út ki rajta. De megtaláljuk az *árvát* is. A dél-babyloniai ásásokat még sem lehetett egészen mellőznie. Tárgyalnia kellett, tehát tárgyalja is, de nem azon a módon, a mint azt az ottani leletek értéke megkíváná. Míg más helyeken és különösen az osztrák tevékenység méltatásakor nem nagyon vigyáz arra, hogy feladata kitűzőtt keretein belül megmaradjon, hanem azokon kívül is szívesen elbarangol, — itten a kiszabott határig sem nagyon törekszik. Magyarázat: annak, a ma már kétségtelenül legrégebb, kulturának viselői turániak. Tehát vagy nem érdeklí őt, vagy pedig — nem szívesen beszél róluk, hiba, mert ebben a munkában nagyon is helyén volna mélyreható ismertetésük is. Hiszen ő maga mondja, hogy a czimben levő *archäologie* egyfelől *Archäologie des Spatens*, másfelől *Kunstarchäologie* értelemben lesz vezetője. Azok a leletek pedig mindkét szempontból a XIX. század legjelentősebb leletei.

Öszintén sajnálhatjuk, hogy ez a hiánya meg van munkájának. Mert különben kiváló munka volna, melyet nemcsak a művelt nagyközönség és az arheológiával

foglalkozni kezdő ifjuság, hanem a kész szakember is olvashat. Összefoglalja benne a XVIII. sz. végén rendelkezésre álló archeologiai anyag ismertetését a napoleoni kor ily mozgalmainak rajzával. Az ezután következő idők archeologiai eredményeinek ismertetésében két korszakot különböztet meg. A század első felét betöltő korszakban rendszeres kutatásokról nem igen lehet szó, de a véletlentől megjelölt helyeken, rendszertelenül végzett ásatások eredményei az archeologiai ismeretek kereteit nem álmódott módon bővítették s egyszersmind belső tartalommal is gazdagították. Ez ásatások úgy a görög földön, (és pedig nemcsak a tulajdonképpeni Görögország, hanem déli Itália és Kisázsia görög földjén is) mint Etruriában, a keleti tartományokban és Déloroszországban a XIX. század első felére esnek.

Az ezután rövid időre beálló pihenés alatt, mintha a tudósok egyértelműen állapodtak volna meg abban, hogy az eredményeket számba vegyék s a számbavételkor mutatkozó eredmény a legmesszebbmenően kielégítő lehessen. De lehetlenség volt ugyanakkor a felmerülő hiányokat is észre nem venni. Ezek legelseje, hogy az eddigi ásatások nem voltak tervszerűen előkészítve és végrehajtva; a képzett archeologusok mellett nem voltak képzett építészek. Az ezután következő kutatásokban már ezen is segítettek és nem hiányzik a feltétlenül szükséges tervszerűség sem. Az így folytatott munka a legkezdetből legvégig mindent pontosan elvégz; nem ismer első és tízedrangú leleteket, hanem csak leleteket, melyek legkisebbe is nagyértékű lehet, előtte minden jelenség megfigyelésre, értékelésre méltó. Ilyen elvek alapján kezdtek ismét átkutatni a már említett területeket *németek, francziák, angolok, amerikaiak* s hozzájuk az olaszok és osztrákok is csatlakoznak. E kutatások ma is folynak és még nagyon sokáig is fognak folyni. Eredményük gazdagította történelmi, műveltség- és művészettörténeti tudásunkat és pedig ez utóbbinak minden ágában. Anyagot szolgáltat az összehasonlító nyelvészet és régészet bármely ága számára. Ha ezekhez vesszük azt, a mit maga a tudományos módszer nyert általuk, — úgy a művészettörténet, mint a múmagyarázat — lehetetlen eldönteniünk, hogy melyik téren nagyobb a nyereség.

Írónk mindezt az óriási anyagot tizenegy fejezetbe foglalta össze:

I. *Az antik műemlékekről való ismereteink a XVIII. sz. végéig. A napoleoni korszak. Görögország visszaszerzése. Etruria temetőhelyei. Az antik festészet. Felfedezések a Keleten. Görög kultuszhelyek: (Samothrake, Delos, Olympia, Dodona, Eleusis, Epidauros, Kos és Delphi) Ókori városok: (Pompeji, Pergamon, Aigai, Myrina, Assos, Magnesia, Priene, Miletos és Ephesos.) A görög előidőkről szól a VIII. fejezet, Schliemann kutatásai kapcsán nemcsak az u. n. mykenai művészetről emlékezik meg, hanem a prehisztórikus kutatásokról is. A két klasszikus ország területén 1870 óta tett felfedezésekről a IX. és a X. az ókor többi országai területén szintén 1870 óta végzett ásatásokról szól.*

XI. Végül a *felfedezések és a tudomány* czimen mélyreható részletességgel fejtegeti az archeologiai felfedezések hatását.

A munka jellemzéséhez tartozik még annak megemlítése, hogy szerzője ebben foglalta össze azt az előadásorozatot, melyet 1904/5. telén a nagy közönségnek vetített képek kíséretében tartott. Képek azonban nincsenek benne, hanem az egyes emlékeknel számokkal jelöli két nagyobb munka megfelelő ábrázolásait. A lap külső szélén levő számok Springernek általa átdolgozott *Kunstgeschichte des Altertums* (7. kiad. 1904.) című művére utalnak, míg a belső szélén levők *Winter Kunstgeschichte in Bildern* (I. köt. 1900.) cz. munkájára.

Tárgyalási módja elüt az ismert német módtól, amennyiben a német alaposágot, nem tekintve a fennebb kifogásolt részeket, szerencsésen egyesíti a franczia könnyedséggel.

Buday Árpád.